

ФОРМУВАННЯ ВОЄННО-ПОЛІТИЧНОЇ СТРАТЕГІЇ І ТАКТИКИ ОУН (1929–1939)

Стаття є спробою вказати на чинники, що вплинули на зміну первісного задуму засновників ОУН щодо характеру її діяльності. Простежується еволюція воєнно-політичної стратегії й тактики організації від її утворення до початку Другої світової війни.

Ключові слова: Організація українських націоналістів, воєнно-політична стратегія.

Постановка проблеми. Організація українських націоналістів у 1930-х рр. поєднувала функції політичної і військової структури, особливо після її повного злиття з Українською військовою організацією (УВО). Прийнято вважати, що таким і був задум творців ОУН, однак джерела говорять про інше: спершу ОУН задумували як суто політичну організацію, яка діяла б по можливості відкрито, таємно узгоджуючи свою діяльність зі збройним підпіллям. Чому в дійсності діяльність ОУН розвивалася у зовсім іншому напрямі, як формувалася і змінювалася воєнно-політична стратегія і тактика організації до 1939 р.? Ці питання недостатньо висвітлені в історіографії.

Мета цієї статті – вказати на чинники, що вплинули на зміну первісного задуму щодо характеру діяльності ОУН і коротко простежити еволюцію воєнно-політичної стратегії й тактики організації від її утворення до початку Другої світової війни.

Стан дослідження. Воєнно-політичну діяльність ОУН досліджено загалом непогано [1; 2; 3], однак разом із чималим фактичним матеріалом і ґрунтовними інтерпретаціями довкола проблеми накопичено також низку помилкових тверджень, міфів і кон'юктурних спекуляцій. В українській історіографії найґрунтовнішою працею, в якій всебічно

Зайцев Олександр Юрійович, кандидат історичних наук, доцент, завідувач кафедри нової і новітньої історії, Український католицький університет, м. Львів.

© Зайцев О.Ю., 2013

розглянуто цю проблему, є монографія Миколи Посівнича [4]. Однак, деякі висновки дослідника є вельми суперечливими. “Военно-політична діяльність ОУН спрямовувалася проти політики окупаційної влади, а не титульних націй як таких”, – твердить він [4, 178]. Проте, як буде з’ясовано далі, самі керівники ОУН уважали інакше, проповідуючи боротьбу з ворожими націями в цілому. Важко повністю пристати й на іншу тезу автора: “ОУН застосовувала терор як засіб самооборони” [4, с. 270]. Видається, М. Посівнич занадто довіряє пропагандистським матеріалам УВО і ОУН, з яких запозичив це твердження [5]. Натомість ряд авторів перекидає палицю в інший бік, зводячи ледь не всю діяльність ОУН до терору стосовно чужинців, в першу чергу поляків [6; 7; 8].

У дійсності при заснуванні ОУН про терор взагалі не йшлося (цю функцію покладали на УВО, яка мала й далі провадити бойову діяльність). Як уже було згадано, Євген Коновалець і його прибічники задумували ОУН як організацію, що діятиме відкрито, переважно легальними засобами. Перший провідник ОУН у Галичині Зенон Пеленський пізніше згадував: “При заснуванні 1929 р. ОУН не була первісно подумана і плянована як законспірована підпільна бойова, навіть терористська організація. Хоч не було й мови про побудову цілковито легальної організації в згоді з панівними польськими та ще більшовицькими законами, проте її конструйовано не як ще одну партію, але як масову, явну політичну організацію; вона мала у своїй дії користуватися і послуговуватися також панівними законами. Початкова концепція була та, що при явності дій ОУН одночасно УВО зберігає свою організаційну самобутність та бойовий засяг своїх дій; так мовити б, залишається “збройним раменом” всього національно-визвольного руху” [9, с. 507].

Однак розвиток ОУН пішов іншим шляхом, на який його штовхала молодь – переважно колишні члени Союзу української націоналістичної молоді (СУНМ). Внаслідок серії саботажів і терористичних актів, які здійснили молоді члени організації в Галичині в 1930–1932 рр., незрідка без відома і всупереч волі Проводу, ОУН опинилася в підпіллі та на практиці перейняла бойові завдання УВО.

Саме СУНМ став основою формування ОУН у краї, тобто на українських землях у складі Польщі. Він утворився в 1926 р. внаслідок об'єднання студентських націоналістичних груп Галичини. До студентів приєдналися “Реміснична група української націоналістичної молоді», створена з ініціативи деяких членів львівського Товариства українських ремісників і промисловців “Зоря”, та аналогічна робітнична група [10, с. 40–41; 11, с. 52]. Активними діячами СУНМ, які згодом стали членами ОУН, були Степан Охримович, Богдан Кравців, Іван Габрусевич, а також Степан Ленкавський, Володимир-Михайло Янів та ін. Як згадував згодом Ленкавський, юні націоналісти, шукаючи теоретичного обґрунтування своїм позиціям, зверталися в першу чергу до творів В'ячеслава Липинського й Дмитра Донцова, причому останній мав на них набагато більший вплив. Молодим українцям імпонувало, що Донцов своїми творами прагнув сформувати “здоровий боекдатний тип української людини, позбавивши її традиційної беззубости, хитливости, м'якості й безхребетности”. Вони повністю сприйняли донцовську критику кволості української політичної думки, волюнтаризм і культ сили [12, с. 70]. Цьому впливові не зашкодив брак системи та послідовної аргументації, що з надлишком компенсувався публіцистичним талантом Донцова, натомість теоретичні побудови Липинського виявилися заскладними для багатьох молодих читачів.

Хоч деякі члени СУНМ, а згодом ОУН, були водночас членами УВО, ця організація далеко не відразу злилася з ОУН. Серед її керівного активу побутували дуже різні погляди щодо ідейно-політичної платформи організації. Один з активістів УВО, сотник Михайло Курах, який погодився на таємну співпрацю з польською поліцією, в 1929 р. інформував, що в УВО існувало чотири течії:

- 1) “фашисти”: безоглядні прихильники Коновальця (Роман і Ярослав Барановські, Іван Витвицький і певний час Антін Стефанишин);
- 2) “петлюрівці”: Юліян Головінський, Євген Зиблікевич, Василь Кучабський, сам Курах, а почасти Андрій Мельник і Роман Сушко; вважали, що боротьбу треба скерувати проти СРСР, а Східна Галичина має бути базою для неї; з Польщею нібито

допускали певне порозуміння та співпрацю; кількісно ця група поступалася першій;

- 3) “пасивісти” на чолі з Михайлом Матчаком; виступали за ліквідацію УВО як організації, що втратила сенс існування;
- 4) “опортуністи”, або “зміновіхівці”; ця група виступала за порозуміння з більшовиками, але робила це невідносно і неспівмірно; лідер – Стефанишин [13, с. 43–44].

Поступово, проте, гору взяла перша група (ворожий до неї Курах називав її “фашистами”), яка своїми поглядами наближалася до молодих націоналістів у Галичині. Саме підтримка радикально налаштованої молоді, котра вимагала боротьби як проти Польщі, так і проти більшовиків, не лише забезпечила групі Коновальця перевагу, а й підштовхувала її до дальшої радикалізації. Люди старшого і середнього віку здебільшого не виявляли нахилу до революційної роботи, натомість її прагнула молодь, яка й стала головною опорою ОУН у краї. Остання створила власну молодіжну організацію – Юнацтво ОУН, якою керувала підреферентура до справ Юнацтва Крайової ексекютиви (КЕ) ОУН. Всупереч первісним намірам відмежувати бойову діяльність, якою мала б займатися УВО, від ідеологічно-виховної роботи, Юнацтво від самого початку опікувалося не лише вихованням своїх членів, а й бойовим вишколом. Що Юнацтво було здатне на активний чин, довели події 1930 року, відомі під неточною назвою “саботажна акція УВО”.

Влітку того року Галичиною прокотилася хвиля “саботажів” (підпали майна польських власників, руйнування ліній зв’язку тощо). У відповідь уряд організував “нацифікацію”, від якої потерпіли тисячі українців, здебільшого не причетних до саботажів. В історіографії утвердилася думка, що організатором саботажної кампанії 1930 року було керівництво УВО–ОУН [1, с. 183–192; 14, с. 115–119]. Наприклад, за оцінкою Миколи Посівнича, то була “добре підготовлена і проведена “Саботажна акція”, рішення про яку було “прийнято в червні 1930 р. на засіданнях ПУН” [4, с. 129].

Михайло Швагуляк вказує на мотиви, якими могли керуватися лідери УВО–ОУН: “Активним масовим виступом

вони хотіли заманіфестувати появу ОУН, піднести її авторитет і розширити організаційний вплив на селянство, насамперед, молодь”. Дослідник висловив також припущення, що до організації протестаційно-саботажної кампанії були причетні урядові кола Німеччини, з якими була пов’язана УВО–ОУН [14, с. 115, 118–119].

Остання теза стала центральною в аргументації Анджея Земби. Він доводить, що керівники УВО й ОУН під особистим проводом Коновальця довго та ретельно планували саботажну акцію, щоб спровокувати польські репресії, а відтак розгорнути кампанію дискредитації Польщі на міжнародній арені. Операцію готували під патронатом Німеччини, й навіть її дата була пов’язана з німецькими планами. Покладаючи повну відповідальність за “вулканізацію” Галичини на галицьких українців, А. Земба повністю виправдовує методи пацифікації як потрібні, щоб запобігти анархії та ослабити бойовий дух організаторів і виконавців саботажів. Він критикує істориків, котрі засуджували польські репресії, як нібито залежних від оунівської історіографії. Утім, аргументи польського дослідника побудовані переважно на непрямих доказах, припущеннях і логічних конструкціях, а не на нових джерелах, які прямо вказували б на організаторів “вулканізації” [15, с. 321–382, 657–662].

За версію про “саботажну акцію УВО» справді промовляють деякі джерела, зокрема заява самої УВО, яка після початку “пацифікації” взяла на себе відповідальність за саботажі [16]. Однак через багато років колишній бойовий референт УВО, згодом діяч мельниківської ОУН Зиновій Книш рішуче заперечив цю версію. Він твердив, що саботажну акцію без дозволу КЕ ОУН організував її підреферент до справ Юнацтва І. Габрусевич (Ірген), який навчав старших школярів та ремісничу молодь користуватися запальними матеріалами й вибухівкою. На канікули “юнаки” одержали “домашнє завдання” використати набуті навички на практиці. “Во ім’я історичної правди слід ствердити, що УВО цієї акції не задумувала, не плянувала, була їй противна і через свого Команданта на З[ахідних] У[країнських] З[емлях], Юліяна Головінського, вживала всіх заходів, щоб покласти їй якнайскоріше край” [17, с. 151]. Проте почин “юнаків” підхопили селяни, що ненавиділи осадників, і незабаром

розгорівся стихійний “саботажницький” рух, який охопив мало не всю Галичину.

Щойно згодом УВО вирішила взяти на себе відповідальність за саботажі. З. Книш так пояснює причини цього рішення: “Не було іншого виходу, бо не могла вона стати в одному таборі з угодовцями та польонофілами з-під стягу Андрія Лівницького* [...]. Знову ж, осуджуючи саботажну акцію, мусіла брати до уваги стихію, переконану про патронат Української Військової Організації над тією акцією, а теж і настрої наймолодших своїх прихильників [...]” [17, с. 150]. Ймовірно, був ще один мотив, про який не згадав Книш: приписавши собі керівництво селянським рухом, УВО прагнула піднести свій авторитет в очах української діаспори, яка фінансувала діяльність організації.

Книшеве свідчення майже збігається із зізнаннями заарештованого польською поліцією Ю. Головінського, “який ствердив, що акцію підпалювання скирт почали “юнаки” з О.У.Н., котрі перед вакаціями зголосилися до його колеги з запитанням, що належало б їм робити під час шкільних канікул, подали думку підпалювання скирт і дістали на це згоду [...]. З розмов з Головінським випливало б, що ініціатива вийшла від “Юнаків”, акцію розпочато, а тільки тоді довідалося про це справжнє керівництво УВО чи ОУН і погодилося на цю тактику” [18, с. 107, 118; 19, арк. 3–4, 9].

Не підтверджує керівної ролі УВО й поліційна статистика саботажів. Із 180 актів саботажу, зафіксованих протягом серпня–жовтня 1930 р., поліція впевнено приписувала УВО лише 14, у 125 випадках причетність УВО тільки припускали, щодо решти взагалі не було певності, чи це саботажні підпали [20, арк. 10; 21, арк. 14]. При цьому, як слушно зауважує М. Швагуляк, “місцеві поліцейські служби, розслідуючи підпали, не раз йшли найпростішим шляхом – записували їх на рахунок УВО (ОУН)” [14, 116].

Зіставмо подані факти зі спогадами провідних діячів ОУН. Осип Бойдуник писав, що “саботажна акція [...] відбулася без відома і апробати ПУН” [22, с. 377]. Дмитро Андрієвський

* Андрій Лівницький (1879–1954) після загибелі Симона Петлюри очолював Державний центр УНР в екзилі, у своїй політиці орієнтувався на Польщу.

згадував: “Плянування цієї акції не було предметом нарад ПУН, в яких я брав би участь. Пригадую лише одну розмову з Полковником [Коновальцем. – *авт.*], під час якої він говорив мені про заплановані саботажі, зазначаючи: “або мене за них благословлятимуть, або проклинатимуть” [23, с. 655]. З процитованих уривків випливає, що ПУН не приймав рішення про саботажну акцію. Якщо вірити твердженням Книша, не організувало її й крайове керівництво УВО–ОУН на західноукраїнських землях. Можна припустити, що Коновалець міг особисто санкціонувати “саботажну акцію”, без обговорення на засіданні ПУН (на вирішальній ролі Коновальця наполягає, зокрема, А. Земба [15, с. 368, 373–374]). На таку думку наводять процитовані спогади Андрієвського. Але насторожує, що Андрієвський датує початок акції осінню 1930 року [23, с. 654–655], коли насправді вона почалася в липні. Тож ця загалом дуже непевна інформація могла стосуватися рішення Коновальця взяти відповідальність за акцію, про яку він довідався вже після її початку.

Ще більше суперечить версії про керівну роль УВО–ОУН інше джерело – реферат “ОУН на ЗУЗ (1928–1932)” [24, арк. 269–292], підготований для конференції ПУН з представниками КЕ ОУН у липні 1932 року. За версією автора реферату, члена крайового керівництва ОУН, добре обізнаного з її діяльністю в Галичині*, почин до стихійного руху дало Юнацтво ОУН “кількома самочинними саботажами”. Це “розпутало всю пізнішу стихію – вже далеко не юнацьку – але не організовану ні УВО, ні ОУН – саботажну акцію [...]”. Далі йде резюме, яке повністю розвіює міф про “добре підготовлену і проведену” акцію ОУН: “Саботажі 1930 року [...] треба визнати рішуче проявом негативним для ОУН на ЗУЗ – як наслідок її неорганізованості, що унеможливило ОУН хоч би в розгарі акції підсунути їй свою програмову плятформу. [...] “Дурак щастіє має” – і українській революції прийшла з поміччю ще більша глупота

* Юрій Черченко обґрунтовано припускає, що реферат написав І. Габрусевич [25, 10]. Те, що автор реферату дистанціюється від “саботажів”, нібито не узгоджується з цим припущенням, адже, за версією Книша, саме Габрусевич був головним ініціатором підпалів. Проте, можливо, колишній очільник Юнацтва свідомо прагнув зняти з себе відповідальність.

поляків, що, як відомо, з виборчих мотивів, пішли на пацифікацію [...] [24, арк. 283–285].

Дослідники, які прийняли версію про “частинний виступ УВО”, довірилися іншим джерелам – пропагандистським матеріалам керівництва УВО і ОУН, яке *post factum* взяло на себе відповідальність за саботажі, щоб здобути на цьому морально-політичний капітал (про що відверто писав автор реферату “ОУН на ЗУЗ”). Проте зі зрозумілих причин більшої довіри заслуговує документ ОУН для внутрішнього вжитку, який прямо стверджує: УВО й ОУН не тільки не були організаторами саботажів, а й не зуміли опанувати стихійний селянський рух, коли він почався [див. також: 26; 27].

Версію про саботажну кампанію УВО польський уряд використав для виправдання “пацифікації” та масових арештів. Проте є підстави твердити, що справжньою їхньою метою було ослаблення українського національно-політичного руху, ізоляція його від селянських мас, а найближчим завданням – зрив передвиборчої кампанії українських партій (в листопаді 1930 р. відбувалися вибори до Сейму й Сенату Республіки Польщі). Про це свідчать, зокрема, рапорти командирів військових підрозділів, що брали участь у каральних операціях. Наприклад, ротмістр Вальковський у рапорті пропонував заходи, “що вплинули б позитивно на результат виборів у проурядовому дусі”, серед них – марші польських ескадронів через українські села, арешт активістів напередодні голосування тощо [28, арк. 5–6]. Згодом український посол Степан Баран наводив у Сеймі факти, як польські старости погрожували вїйтам українських сіл “пацифікацією”, якщо селяни не проголосують за проурядовий список [29, *там* 44]. Подекуди навіть укладали формальні угоди, в яких визначали кількість голосів, що їх певне село мало віддати за урядових кандидатів [30, с. 19]. Ці обставини пояснюють, чому урядові кола так охоче підтримали версію про саботажну акцію УВО: це давало зручний привід для репресій проти українських “сепаратистів” напередодні парламентських виборів.

Ці та наступні події показали, що саме наймолодша генерація націоналістів, часто всупереч волі власних старших за віком керівників, штовхала ОУН до радикальних,

насильницьких дій. Самочинні акції “юнаків” та стихійний “саботажницький” рух, із якого скористалася влада, щоб посилити репресії, перекреслювали можливість відкритої діяльності ОУН. Своєю чергою репресії влади сприяли дальшій радикалізації військово-політичної стратегії й тактики ОУН.

Після паціфікації 1930 р. гору в ОУН взяли прихильники винятково підпільної революційної боротьби. Члени ОУН і УВО в краї в 1930 р. сформулювала концепцію “перманентної революції”, згідно з якою належало безперервними бойовими акціями викликати постійне революційне кипіння в краї, втягуючи в революційні лави широкі маси населення. “Лише масовими виступами, що будуть повторюватися, можна піддержати й плекати постійний дух протесту проти окупанта, піддержувати ненависть до ворога та бажання остаточної з ним розправи. **Нарід не сміє звикнути до кайданів, не сміє почуватися в ворожій державі добре**”. Така позиція була несумісна з легальною діяльністю, спрямованою на покращення становища українців у межах чужих держав, на мирне співіснування з панівними націями, тому “легальщину” та “реальну політику” поборювали як шкідливу для поневоленого народу. “Ми не можемо дозволити, щоб нація, коли прийде слухний момент до боротьби, до останньої розправи з ворогом, буде нездібна до боротьби. [...] А тому **ми не дамо на поневолених українських землях запанувати мирові**” [31, с. 110, 112].

Найпоследовнішим прихильником організаційного розмежування бойової та політичної діяльності у Проводі ОУН залишався Д. Андрієвський. У рефераті, датованому липнем 1934 р., він так пояснював відмінність завдань УВО й ОУН: “Наколи діяльність першої з сих двох формацій зміряє до розбурхання революційної стихії, яка, мов іскра під попелом, жевріє в масах на ЗУЗ, то друга має за мету покермувати революційним рухом і капіталізувати політично його в цілому і окремі його вияви, для української національно-державної справи” [32, арк. 48]. Однак ці міркування вже не відображали реального стану справ – на середину 1934 р. ОУН у Західній Україні остаточно поглинула підпільні структури УВО й перейняла її бойові функції.

Важливе місце у військово-політичній стратегії ОУН посідала проблема політики щодо національних меншин України

на етапі підготування та здійснення національної революції та в майбутній незалежній державі. Погляд на націю як збірну особистість логічно вів до переконання, що ворогами українського народу є не лише уряди й панівні класи держав-окупантів, а цілі “ворожі нації”. Осип Бойдуник у виданій від імені КЕ ОУН у брошурі “Наша боротьба: її цілі, шляхи і методи” (1931) наголошував, що національними ворогами українців, які їх нищать і не дають створити незалежну державу, є не тільки уряди, а й народи, з волі яких ті уряди існують і панують, – поляки, росіяни і т. д. Російська та польська нації є такими самими ворогами українців, як російський і польський уряди [33, с. 72]. Володимир Мартинець застерігав соратників від поширення “небезпечної” думки, що українські, польські та російські народні маси однаково терплять від визиску влади. Влада визискувачів, твердив він, – це “еманація” відповідних народів: “Якраз у відмінність від соціалістів, що проповідують солідарність боротьби проти „влади визискувачів”, ми проповідуємо боротьбу з націями ворожими, всіми її членами на всіх ділянках” [34, арк. 78].

Терористичні акти щодо представників “ворожих націй”, а також щодо українців, яких вважали зрадниками, стали основою воєнно-політичної тактики ОУН, коли її крайовим провідником на західноукраїнських землях у 1933 р. став Степан Бандера. Найбільший резонанс мали вбивства працівника радянського консульства у Львові Олексія Майлова (22 жовтня 1933 р.) на знак протесту проти голодомору в радянській Україні та міністра внутрішніх справ Польщі Броніслава Перацького (15 червня 1934 р.). Убивство міністра викликало критику з боку легальних українських партій, проте КЕ ОУН не зважала на неї й 25 липня 1934 р. вдалася до ще контroversійнішої акції – вбивства директора української гімназії у Львові Івана Бабія [1, с. 280–283]. Цього разу обурення української громади було значно більшим, адже йшлося про високоосвічену й заслужену людину, колишнього старшину УГА. Різні українські політики, партії та пресові органи гостро засудили цей терористичний акт, а митрополит Андрей видав пастирський лист, гнівно тавруючи терористів [35, с. 177–178].

Обурилися навіть деякі члени ОУН. Представник ОУН у Римі Євген Онацький у листі до члена ПУН Володимира Мартинця 7 серпня вимагав осуду вбивства Бабія в офіційному органі ПУН “Розбудова нації”, навіть погрожував поставити питання про звільнення його від присяги члена ОУН [36, с. 263]. Щоправда, за кілька днів він визнав, що “посунувся задалеко”, але й далі закликав **“ні в якому разі не застосовувати на внутрішньому фронті револювера”**, оскільки “кров наших політичних супротивників вимагатиме від них консолідації та загострення боротьби проти нас” [36, с. 269].

Одним з наслідків терактів 1934 р. став арешт майже всього керівного складу ОУН у краї. На початку наступного року крайовим провідником ОУН на ЗУЗ призначено Лева Ребета. Він розпочав “новий курс”, який полягав в обмеженні бойової діяльності й зосередженні на вишкільно-освітній роботі [1, с. 336]. Проте члени ОУН на місцях, невдоволені такою тактикою, незрідка самовільно вдавалися до бойових виступів. Суперечності в КЕ ОУН призвели до усунення Л. Ребета від керівництва на початку 1939 р.

У той час плани ОУН передбачали розгортання всенаціонального повстання відразу після початку війни і подальші спільні дії з військами держав фашистського блоку, насамперед Німеччини. Найдетальнішу стратегію такого повстання розробив Михайло Колодзінський у “Воєнній доктрині українських націоналістів”. Згідно з нею, ОУН мала послідовно виконати такі завдання: 1) викликати повстання на всіх українських землях; 2) надати йому організованої форми й сформувати з повстанських мас українську націоналістичну армію; 3) поширити й закріпити свою владу на українських землях; 4) знищити ворожі сили й перенести війну на ворожі землі [37, арк. 91]. Колодзінський із притаманним йому максималізмом наполягав на тому, що, незалежно від міжнародної кон’юнктури, повстання слід піднімати одночасно й проти СРСР, і проти Польщі, утверджуючи цим соборність України, навіть якщо Польща воюватиме на боці фашистських держав проти СРСР (у 1938 р. такий сценарій іще вважали можливим): “Ми мусимо вічно повторяти [...], що ми боремося за Україну Соборну й що на жадну

іншу концепцію ми не згодимося, хоч би ми мали й цей раз програти. Така геройська програма не є програмою, бо з її традиції виростуть нові борці, так як нинішні націоналісти вирости з традиції визвольної війни” [37, арк. 132–133].

Незважаючи на репресії та моральний осуд із боку старшого покоління політиків, авторитет ОУН у молодіжному середовищі неухильно зростає*, що дало організації змогу не лише відбудувати організаційну мережу, зруйновану арештами, а й значно збільшити чисельність своїх лав у Західній Україні – до 8–9 тис. дійсних членів напередодні Другої світової війни [3, с. 337]. У 1939 р. КЕ ОУН під проводом Мирослава Тураша (Грабовського), а після його таємничої загибелі – Володимира Тимчія (Лопатинського) активізувала бойову діяльність і розпочала підготовку до збройного повстання, яке планували підняти на початку німецько-польської війни [1, с. 444–447, 455–456; 3, с. 337–352; 4, с. 223–238].

Важким ударом для ОУН стала загибель Коновальця 23 травня 1938 р. від руки радянського агента. Суперечності між крайовою та еміграційною частинами ОУН, які полковник стримував своїм авторитетом і дипломатичним хистом, тепер вийшли на поверхню. Призначення новим Головою ПУН колишнього шефа штабу Дієвої армії УНР та Корпусу Січових стрільців, крайового командата УВО в 1923–1924 рр., полковника Андрія Мельника, нібито на підставі усного заповіту Коновальця, викликало невдоволення “крайовиків”. Проте Другий великий збір ОУН у серпні 1939 р. одностайно затвердив Мельника вождем організації. Напередодні вирішальних подій ОУН охопили внутрішні конфлікти, які призвели до її розколу після вибуху Другої світової війни.

Висновки. Характер політичної стратегії і діяльності ОУН зазнав значних змін між 1929 і 1939 роками. Задумана як суто політична організація, що діяла б відкрито, займаючись переважно ідеологічною роботою та пропагандою,

* Однак перебільшенням є твердження, що здобутком українського націоналістичного руху “було майже цілковите опанування ним широких кіл західноукраїнської молоді” [38, с. 31]. Воно не враховує існування доволі сильних католицького та соціалістично-радикального молодіжних рухів.

ОУН у Західній Україні незабаром перетворилася в підпільну військово-політичну організацію, яка в своїй стратегії і тактиці поєднувала політичні завдання з воєнними. Два чинники найбільше вплинули на таку еволюцію ОУН: натиск її наймолодшої частини, що прагнула бойової діяльності, та репресії польської влади, які радикалізували націоналістичний рух і заганяли його в підпілля. Попри опір поміркованіших керівників ОУН (З. Пеленського, Д. Андрієвського, Л. Ребета та ін.), радикально налаштована молодь штовхала ОУН на шлях бойової, зокрема терористичної діяльності (концепція “перманентної революції”). Воєнно-політичну стратегію ОУН, що випливала з її ідеології, було спрямовано на мобілізацію мас під проводом націоналістів задля використання майбутньої світової війни для революційного здобуття української держави. Наприкінці 1930-х років ОУН пов’язала свою стратегію з державами фашистського блоку та їхніми союзниками, розраховуючи з їхньою допомогою зруйнувати СРСР і Польщу та створити самостійну соборну українську державу. Крах надій на союз з Німеччиною змусив обидва відлами ОУН у 1941–1942 рр. докорінно переглянути свою стратегію і тактику, та це вже інша історія, що виходить за хронологічні рамки цієї статті.

1. *Мірчук П.* Нарис історії ОУН. 1920–1939 роки. – Вид. 3-тє. – К., 2007.
2. *Кентій А.* Збройний чин українських націоналістів. 1920–1956: Історико-архівні нариси. – Т. 1: Від Української Військової Організації до Організації Українських Націоналістів. 1920–1942. – К., 2005.
3. *Wysocki R.* Organizacja Ukraińskich Nacjonalistów w Polsce w latach 1929–1939: geneza, struktura, program, ideologia. – Lublin, 2003.
4. *Посівнич М.* Воєнно-політична діяльність ОУН у 1929–1939 роках. – Львів, 2010.
5. Терор як засіб самооборони // Сурма. – 1929. – Ч. 1. – С. 2–4.
6. *Poliszczuk W.* Dowody zbrodni OUN i UPA (= Integralny nacjonalizm ukraiński jako odmiana faszyzmu. Т. II). – Toronto, 2000.
7. *Kulińska L.* Działalność terrorystyczna i sabotażowa nacjonalistycznych organizacji ukraińskich w Polsce w latach 1922–1939. – Kraków, 2009.

8. Działalność nacjonalistów ukraińskich na Kresach Wschodnich II Rzeczypospolitej / Pod red. B. Grotta. – Warszawa, 2010.
9. *Пеленський З.* Між двома конечностями // Євген Коновалець та його доба. – Мюнхен, 1974. С. 502–524.
10. *Книш З.* Далекий приціл: Українська Військова Організація в 1927–1929 роках. – Торонто, 1967.
11. *Пасицька О.* Львівська “Зоря” – товариство українських ремісників, промисловців і торговців (1884–1939): історичний нарис. – Львів, 2013.
12. *Ленкавський С.* Український націоналізм. Твори. – Т. 1. – Івано-Франківськ, 2002.
13. Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych (AAN, MSW), sygn. 1255.
14. *Швагуляк М.* Суспільно-політична ситуація у Західній Україні на початку 30-пр. ХХ ст. // Записки Наукового товариства імені Т. Шевченка. – Т. ССXXII. – Львів, 1991. – С. 111–145.
15. *Zięba A.* Lobbying dla Ukrainy w Europie międzywojennej: Ukraińskie Biuro Prasowe w Londynie oraz jego konkurenci polityczni (do roku 1932). – Kraków, 2010.
16. Частиний виступ УВО // Сурма. – 1930. – Ч. 9. – С. 1–2.
17. *Книш З.* Дух, що тіло рве до бою... (Юліян Головінський, Крайовий Командант У.В.О.). – Вінніпер, 1951.
18. AAN, MSW, sygn. 1250.
19. Державний архів Львівської області (ДАЛО), ф. 121, оп. 3, спр. 630.
20. ДАЛО, ф. 121, оп. 3, спр. 601.
21. ДАЛО, ф. 121, оп. 3, спр. 631.
22. *Бойдуник О.* Як дійшло до створення Організації Українських Націоналістів // Євген Коновалець та його доба. – С. 359–379.
23. *Андрієвський Д.* Обставини 30-их років і Провід Українських Націоналістів // Євген Коновалець та його доба. – С. 654–664.
24. Документи і матеріали з історії Організації Українських Націоналістів / Редкол.: В. Верига та ін. – Т. 2. – Ч. 1: 1931–1934 роки / Упоряд. Ю. Черченко. – К., 2010.
25. *Черченко Ю.* Передмова // Документи і матеріали з історії Організації Українських Націоналістів. – Т. 2. – Ч. 1. – С. 5–13.
26. *Зайцев О.* До питання про “саботажну акцію УВО” 1930 р. // Українсько-польські відносини в Галичині у ХХ ст.: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції 21–22.11.1996 р. – Івано-Франківськ, 1997. – С. 224–227.
27. *Скакун Р.* “Пацифікація”: польські репресії 1930 року в Галичині. – Львів, 2012.
28. ДАЛО, ф. 51, оп. 1, спр. 232.
29. Sprawozdania stenograficzne Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej. – Okres III. – 7 posiedzenie z 26-27.I.1931 r. – Warszawa, 1931.

30. *Bocheński A., Loś S., Bączkowski W.* Problem polsko-ukraiński w Ziemi Czerwieńskiej. – Warszawa, 1938.
31. Перманентна революція // Український націоналізм: Антологія. – Т. 1. – Вид. 2-ге / Упор. В. Рог. – К., 2010.
32. Архів ОУН у Києві, ф. 1, оп. 1, спр. 66.
33. AAN, Ministerstwo Spraw Zewnętrznych, sygn. 2347.
34. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, ф. 3833, оп. 3, спр. 1.
35. *Шептицький А.* Пастирські послання. – Т. 2: 1918–1939. – Львів, 2009.
36. *Онацький Є.* У вічному місті: Записки українського журналіста. [Т. 4:] 1934 рік. – Торонто, 1989.
37. Архів ОУН у Києві, ф. 1, оп. 2, спр. 466.
38. *Патриляк І.* “Встань і борись, слухай і вір...”: Українське націоналістичне підпілля та повстанський рух 1939–1960 рр. – Львів, 2012.

Надійшла до редколегії 02.04.2013 р.

Рецензент: *Ю.В. Бураков*, кандидат історичних наук, доцент, Академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдаченого, м. Львів.

Зайцев О. Ю.

ФОРМИРОВАНИЕ ВОЕННО-ПОЛИТИЧЕСКОЙ СТРАТЕГИИ И ТАКТИКИ ОУН (1929–1939)

Статья является попыткой указать на факторы, повлиявшие на изменение первоначального замысла основателей ОУН относительно характера ее деятельности. Прослеживается эволюция военно-политической стратегии и тактики организации от ее образования до начала Второй мировой войны.

Ключевые слова: Организация украинских националистов, военно-политическая стратегия.

Zaytsev O.

THE FORMATION OF THE OUN'S MILITARY-POLITICAL STRATEGY AND TACTICS (1929–1939)

The article is an attempt to point out the factors that influenced the changes in the original plan of the OUN's founders regarding the nature of its activities, and briefly trace the evolution of military and political strategy of the organisation from its formation till the World War II.

Key words: Organization of Ukrainian Nationalists, military-political strategy.